

Pismo dušnim pastirjem.

Če pregledam deležnike ali prejemavce Novic, ki jih same Novice ob novim letu oznanujejo, najdem med njimi nar več duhovnih in družih gospodov, premalo pa kmetov in rokodelcov.

Nekteri jih prejemljejo kot udje krajske kmetijske družbe, le to reč podpiraje, brez de bi jih znabiti še clo veliko brali; drugi jih beró se s svojim maternim jezikoslovjem kaj bolj soznaniti, in nektare veselijo le lepe in krasne pesmi, ki jih v njih najdejo in mnoge druge v njih oznanjene novice; rokodelci pa in kmetje, za ktere so posebno pisane, jih premalo beró. Od kod neki to pride? — Pozdeva se mi, de še premalo za-nje vedó. Vsih Slovincov je blizo treh milijonov, prejemavcov Novic pa nekaj čez tavezent. Ni verjeti ne, de Slovenci, sicer bistriga uma in radovedni, bi koristnih Novic, ko bi za-nje zvedili, in ko bi se jim serčno priporočevali, bolj ne brali.

Koliko sto in sto večih in manjših far je okoli po Slovenii, v kterih je pa še po več ljudi, de dobro slovensko brati znajo, in mende vender od Novic malo ali nič ne vedó — nihče jim jih ni priporočil! Kmetje, kteri jih iz perviga začetka berejo, se zmirej bolj z jezikoslovjem, to je, z novimi besedami in bolj očistenim govorjenjem soznanjajo; kdor bo pa prekasno k njim pristopil, jih ne bo mogel več, ne tako lahko brati, ne razumeti; in vender očistenje in izdelanje jezika je prva stopnja k izobraženju vsaciga naroda. Novice imajo v ti reči velike zasluge.

Vi duhovni pastirji! Vi ste prvi izvoljeni izobražniki naroda; boljši ko bodo Vam izročene ovčice posvetne, pa dobre, koristne in tedej potrebne reči razumele, boljši jih boste tudi in lože v duhovnih resnicah razjasnili, de bodo čedalje bolj Bogu dopadle. Slovenski kmetje in rokodelci se pa ne morejo nikakor s posvetnimi koristnimi rečmi bolj soznaniti kot z marljivim in pazljivim prebiranjem Novic. Oznanite jim tedej Novice, in živo jim jih priporočite; — ne de bi jih samo pri kakim sosedu brali, ampak, če jim je le moč, de se sami na-nje naročijo, in si takó za-se in za svoje mlajši zalogo koristniga branja in dobrih nauk v lastni hiši napravijo.

Vaš odkritoserčni prijatelj S. V. V. V.

Premišljevanje nekterih posebnost letaš-njiga leta.

(Po za Novice poslanim oznanili gosp. dohtarja Česnika v Kočevji).

Vesolni letašnji pridelki so bili 2 ali clo 4 tedne popred zreli, kakor druge leta. Tudi ptiči so letas zgodej mlade imeli.

Hruške, češplje, jabelka in druge drevesa, ravno tako tudi jagode so letas drugič cvele; jabelka, jagode in vinske terte pa so tudi vdrugeč sadež nastavile.

Česen, ki se po navadi tudi iz korenin ali strokov prideluje, in ki je v marsikterih letih zlo gnjil, nam vender do zdej še ni pošel.

Zelje, repa in razno drugo sadje je začelo letas kmalo gnjiti, zraven tega so pa jeli mnogo-verstni sadeži tudi silo zgodej vnoveč kaliti (kal poganjati.)

Nikjer se ne sliši, de bi se v naših krajih korún sam od sebe po semenskih jabelčkih pldil ali zaredil; nasproti pa vsako leto skušnja kaže, de po njivah pušen korún dostikrat nov pridelk donese.

Rast per vsih rastlinah je bila letas neizrečeno spešna, tudi korún je raste in kviško gnal, de malokrat tako.

Pri meni domá so sadili kmetje pred 37 ali 38 leti korún le ob krajih zelnikov, ravno tam, kamor dan današnji navadno buče sadé. Zlo je v perje (krompirjevec) gnal, tode imel je pa le po malim in drobniga zerna ¹⁾, ktero je že takrat gnjilo. Kar ga je bilo pa zdraviga, ni bil dobriga okusa, in je bil večidel tudi terd v kuhi.

Že takrat se je vidilo, de prenagla rast pri korúni se nikakor dobro ne obnaša.

Že takrat so ljudje začeli korúnovino (krompirjevec), kjer je na močno gnojenih njivah prespešno rastla, žeti in jo prešičem, ravno tako, kakor koprive kuhati. Že takrat so kmetovavci mislili, s takim ravnanjem (žetvijo) pridelek na

premočno gnojnih njivah pomnožiti in korúnovo pleme zboljšati.

Tudi skušnja v Kočevji je pokazala, de korún ne gnjuje v slabi, bolj pešeni zemlji, ampak de dobro rodi; v dobri zemlji in na močno gnojenih njivah se je pa pokazil. In res je, de se je letas korún na njivah ubogih in revnih kmetov veliko bogateje obnesel, kakor pa na njivah bogatinov; ali ne ravno zato, kér ti svoje njive bolj čversto gnoje, kakor uni? — Neki ubog siromak se ni mogel zadosti prečuditi, de mu je Bog letas ves korún gnjilobe obvarval, akoravno njegova njivica v sredi drugih veliko boljši obdelanih njiv leži, kjer je večidel sognjil.

Res je, de je letas nar debelji korún nar rajši gnjil, drobán pa zdravši ostal; ravno tako pripovedujejo tudi naši kmetje, de tisti korún, ki je bil, ko so ga izkopali, že nekoliko nagnjit, ni po tem več gnjil.

Tisti korún pa, kteriga so večidel sognjitiga na njivi popustili, in ga, de bi kako živince nanj ne naletelo, s perstjo zasuli, je jel kaliti in perjiče poganjati. Drobnejši in mende mlajši zerna, ki so jih po nevedama v zemlji pustili, čeravno zdrave, dozdej še kali niso pognale. Take skušnje so mi misel obudile — pravijo gosp. dohtar — de letašnja korúnova gnjiloba ni prava bolezen ²⁾ imenovati, ampak je le naravni nasledek njegove pre-nagle rasti in prehitre godnosti ali zrelosti. Ali ni bil letas semtertje že o velikim Šmarni zrel ali pa še popred? — Kér je tedej že zrel korún še delj časa v zemlji ostal, je jel po natorskih postavah kaliti, ravno zato pa tudi gnjiti ²⁾.

¹⁾ Bog daj, de bi to res bilo!

²⁾ V ti reči s častitljivim gosp. dohtarjem ne moremo edine misli biti, kér kaliti in pa gnjiti, so si po naših mislih ravno nasprotni prigodki. Kal je novo življenje, gnjiloba pa je smert; kal je poganjk nar večí rodívne moči, gnjiloba pa je razpadanje organske stvari. Res je sicer, de kar je večkrat kalilo in novim bitjem življenje dalo, poslednjič oslabí, umerje, sognjuje, razpade — ali de za preživim in močnim kalenjem bi mogla neutegama in na ravnost gnjiloba nastopiti, to ni po postavah nature. V kletih vidimo proti spomladi vsako leto, de začne korún kal poganjati ali clo nove zerna nastavljati — gnjiti pa ne. Tudi se očitno razloči sedanja gnjiloba, posebno pa troh-ljivost od navadne gnjilosti. Vredništvo.

¹⁾ Košato perje na močnih steblih je vselej gotovo znamnje debeliga zerna. To spričujejo dandanašnje pa tudi skušnje starih časov, kar smo v 30. listu bolj natanjko razložili. Zgorej imenovano perje je moglo tedej na tanjkih, medlih steblih biti. Vredništvo.

Po mojih mislih bi tedaj práv bilo, de bi se letašnji nagnjiti korún ne zaverigel, ampak za seme perhranil ¹⁾ in sicer že pred zimo posadil, ali pa na tak kraj djal, kjer bi kaliti ne mogel. — Kdor bi ga hotel zdej saditi, ga mora globokeje v zemljo pokopati, de mu ga zima ne pokonča; kdor ga pa do spomladi hraniti misli, naj ga dene v tamen in hladen kraj, de ne bo prezgodej kalil.

V tacih letinah, kakoršna je letas bila, kjer so vsi sadeži zarano dozoreli, bi bilo práv, de bi se korún ne sadil na dobro pognojene njive, temuč le v slabji in pešeno zemljo; tam pa, kjer jako in spešno raste, naj bi se mu korúnovina požela. V tacih letinah ²⁾ bi utegnili tudi koristno biti, korún pozneje saditi in dozorjeniga bolj z godej ³⁾ kopati.

Tudi to moram reči, de nimamo za gotovo upati, de bi nas od več strani priporočevano korúnovo seme prihodnje gnjilobe obvarvalo ⁴⁾, tudi korún — mili dar božji — zamore reči: „tudi jez sim se sčasam spreobrnil.“

Poslednjič še pristavim, de so se pretečeniga mesca v Poljanski komisii kužne koze pri ovcah prikazala.

Od kod imajo desetine, tlaka in gosposkini davki svoj začetek?

(Konec.)

Se vzame vse do zdaj rečeno vkupej, je lahko soditi, de gosposkini davki, tlake in desetine imajo svojo posebno lastnost in pravico, in so tako uterjene, de jih nihče ne sme ovréči, ali se jim odpovedati. Kmetovavci so nekadaj dobili svojo zemljo le s to pogodbo, de so se volili, tudi opravljati, kar se je od njih tirjalo; drugači bi se jim tudi posestvo ne bilo dalo; kakor bitudi nihče ne mogel kaj kupiti, ako se ne voli plačati, ali kaj na posodo dobiti, ako ne obljubi obresti (čimža) dati. Ako se hoče kdo tlake ali desetine znebiti, ali čisto odprostiti, ne gré drugači, kakor de se s svojim gospodam pogodi, in ali na enkrat vse odplača, ali vsako leto nekaj da. Bi hotel in mogel kdo se tem nakladam ustaviti, bi po taki poti tudi kupec prodajavcu, dolžnik posojevavcu, nazadnje tudi otrok očetu se smel odpovedati. Pa kam bi po tem takim svet prišel? Ali bi ne bilo vse narobe? ali bi bila še ktera pravica ali ktero posestvo varno? ali bi ne smel tudi kmetu lahko vsak, kdor bi hotel, na ravnost njegove zemlje vzeti? Ne bilo bi per taki prekucii le za gospoda hudo, ampak tudi za kmeta; in bati se je, de bi marsikteri s slabim zgledam svoje zoperstave

¹⁾ Po naših skušnjah nimamo od nagnjitiga korúna nikakor zdraviga pridelka pričakovati, kar bo gosp. Šmidtova skušnja, ktero je unidan vsim avstrijskim kmetijskim družbam na znanje dal, in ktero bomo berž ko bo moč v Novicah razglasili, še bolj poterdila.

²⁾ Kdo pa naprej to vé?

³⁾ Korún mora kakor vsak drugi sadež popolnoma zrel biti, preden se sme izkopati: to je stara in poterjena resnica. Letas pa smo slišali toliko in ravno nasprotnih skušinj, de bi kmalo ne vedili, kaj de je práv. Eni so ga z godej kopali in se hvalijo, de so ga gnjilobe rešili, drugi pa so ga pustili do Listopáda v zemlji in na glas terdijo, de so ga le s tem gnjilobe obvarvali. Na eno samo reč, dragi kmetovavci! pa se pri kmetijstvi nikdar ne sme gledati, ampak prevdariti se morajo vselej vse vse okolišine. Kaj ste pozabili, de lani clo nič zime nismo imeli? de zemlja lani ni zamerznila? i. t. d. Kar je letas veljalo — ne bo veljalo vsako leto, torej ena letina ne sme nikdar postava biti prihodnjim!

⁴⁾ To je gotova resnica, kér oslavljen ali clo bolán sadež ne more zdraviga semena roditi. Če bi bili pa kmetovavci poprej začeli zdravo seme zdraviga korúna saditi, bi se nam javelne zdej tako huda pela.

Vredništvo.

si iz svojih otrok šibe ne splétli, ktera bi jih pozneje pokorila. Saj je v nekim kraji, kjer so se jéli tlaki in desetini ustavljati, stari oče mladiga učil, tudi tako storiti, in sin si je očeta nauk dobro v glavo vtisnil; nar pred se je gosposki odpovedal, potém pa — za plačilo — tudi očetu živež odtergal, ako ga ravno natora, božja zapoved, in posebna zaveza per prejemani hiše k temu perganja. Obá sta plačilo svojiga ravnanja sprejela!

Ni pozabiti, kar piše Učenik narodov Rimljanam: „Dajte vsakimu, kar ste mu dolžni: davk, komur gre davk, còl komur còl, strah komur strah, čast komur čast; nikomur ne ostanite kaj dolžni, razun de se med seboj ljubite.“

P. H.

Čevljarji na spodnjim Štajarskim.

Naše ljube Novice se zovejo „kmetijske in rokodelske novice“, pa le premalo slišimo od rokodelcev kaj povedati, kar bi radi bolj pogostama imeli. Krajnskimi čevljarjem bom jez danes eno na uhó povedal. Vi ste na naše semnje na Štajarsko začeli veliko obuval nositi in pošiljati; to našim usnarjem in čevljarjem, ki skozi menj usnja in obuval prodajo, šembrano nose zaferkuje, nam drugim pa močno s tem vstrežete, kér nam veliko vredniši obuvala dajete od naših. Čevljarji so se spuntali, za noben denar ne več krajnskih čevljev nam popravljati*), vam pa obetajo prihodnjič vas prestreči z veliko boljším blagam. Kar prvo vtiče, je naša skerb, ponošeno obuvalo si zopet popraviti, drugo pa? — mož beseda! roko na roko! na vaši strani smo! Kupovali bomo vaše blago, dokler nam domaci čevljarji za pravični denar boljših obuval ne bojo dajali; zató, le nosite nam, le nosite čevlje, šoljne, pa tudi jermenčnice (punčoh)! Musy.

Vremena preroki za prihodnje leto.

Čeravno prerokovanje vremena je spoznana prazna reč, vunder še preroki niso šli rakam žvižgat in tudi ljudi še ne manjka, ki jim verjamejo.

Komú pa bojo prerokovanje za prihodnje leto verjeli, kér dva imenitna preroka ravno nasprotno vreme prerokujeta? Poslušajmo ju: Imenitni Knaver, od kteriga imamo stoletno pratiko, prerokuje mesca Prozimca neizrečen mraz, ki bo mesca Svečana tak, de bo 9. in 10. dan tega mesca veliko živine in ljudi zmerznilo; na koncu Sušca bo še silno veliko snega; v Malim travnu bo zmerzvalo; v Velkim travnu bo gromelo in zmerzvalo, tako de vinska terta, če že ne bo imela velikiga perja, bo pozébla; v Rožnim cvetu bo pogostama slana; v Malim serpanu velika suša i. t. d. — z eno besedo, po Knaverjevih besedah bo letina za zjokati.

Vse drugači pa v Graškim listu (Stiria) prerokuje Štajarski vremenski prerok, ki je lani letašnje letino — kakor pravi — pri piki zadel. Ta prerok takóle govori: „Spomlad in poletje prihodnjiga leta 1847 bosta gorka kakor letas (1846), in vsi sadeži bojo zopet tako zgodni, kot to leto; na Štajarskim pa in v vsih tistih deželah, kjer so tergatev na koncu Kimovca ali koj v začetku Kozoperska imeli in pa pšenico mesca

*) Upamo, de ne bo tako huda. Krajnski čevljarji zares delajo dobro blago in posebno Teržičanje tudi po práv niski ceni. Štajarski čevljarji se bojo po tem izgledu obudili in bojo jeli dobro blago po ceni delati. Tako rokodelstvo ene dežele na noge spravi rokodelstvo druge dežele. V Ljubljani nam neki Štajarski pek (Kaufman iz Marburga) že od noviga leta pēče práv lep kruh, kakoršniga poprej nikdar nismo imeli, in ga nar več prodá. Kaj je bilo Ljubljanskim pekam potem takim družiga storiti, kakor tudi svojo peko zboljšati in nam lepšiga kruha pēči. Eden družiga mora bezati, potlej gre vsaka reč naprej. Vredništvo.